

можливі наслідки людської діяльності та знаходити шляхи їх розв'язання. Такі методи дозволяють не лише засвоїти теоретичний матеріал, а й сформувати особистісне ставлення до екологічних проблем сучасності.

Важливим аспектом формування екологічної компетентності є міждисциплінарний характер екологічної освіти. Екологічна проблематика інтегрує природничі, соціальні, економічні та гуманітарні знання, що сприяє комплексному розумінню взаємозв'язків між людиною, суспільством і природою. Саме міждисциплінарний підхід дозволяє сформувати цілісне бачення екологічних проблем та усвідомлення необхідності їх вирішення на основі принципів сталого розвитку [2].

Аксіологічні засади формування екологічної компетентності передбачають поєднання знаннєвого, діяльнісного та ціннісного компонентів освіти. Формування екологічно компетентної особистості можливе лише за умови розвитку екологічної свідомості, гуманістичних цінностей, відповідального ставлення до природи та готовності до практичної природоохоронної діяльності. Саме аксіологічний підхід забезпечує перехід від формального засвоєння екологічних знань до усвідомленого й ціннісно орієнтованого ставлення людини до довкілля.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ліпич І. І. Екологічна компетентність як продукт екологічної освіти та екологічного виховання. *Філософія і політологія в контексті сучасної культури*. 2016. Вип. 3 (12). С. 107–112.
2. Rofiqi A. Environmental literacy research trends in education: A systematic literature review. *Assimilation: Indonesian Journal of Biology Education*. 2024. Vol. 7, no. 2. P. 81–94. URL: <https://doi.org/10.17509/aijbe.v7i2.69055>.
3. Xiong Z., Song Y., Zhu R. Pedagogical Strategies for Teaching Environmental Literacy in Secondary School Education: A Systematic Review. *Sustainability*. 2025. Vol. 17, no. 20. P. 9104. URL: <https://doi.org/10.3390/su17209104>.

Інна КРАВЧЕНКО

*Здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
kravcenkoi126@gmail.com*

ЦІННІСТЬ СУЧАСНОЇ НАУКИ В СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ

Наука давно є невід'ємною частиною соціальної сфери і виступає своєрідним демігуром соціальної реальності. Вона відіграє одну з ключових ролей, оскільки дає емпіричні дані і активно впливає на суспільство, його

розвиток та процеси в середині нього. Таким чином вона стає не лише як теорія, а як один з потужних інструментів змін. Утім, разом з перспективами для розвитку мають місце і загрози, які породжуються (виклики, етичні дилеми, тощо).

Аксіологічний потенціал науки в соціальній сфері зазвичай реалізовується через орієнтацію на доступність, інклюзивність, стійкість. Розглянемо це більш детально. Завдяки цифровізації створюються онлайн сервіси, які працюють як на користь держави (подолання бюрократії, корупційних схем), так і окремих людей (платформи для навчання (наприклад, Дія.Освіта), сервіси для отримання державних послуг) [2]. Наукові досягнення у сфері технологій стають невід'ємною частиною медицини та ІТ (наприклад, розробки протезів, інклюзивних інтерфейсів), що дають змогу особам з інвалідністю вести активний спосіб життя, у тому числі розширюють спектр соціальних послуг, які стають доступними. Ще більшої актуальності набувають такі розробки й в умовах сучасної війни. Результати соціологічних досліджень та аналіз даних допомагають у прийнятті рішень. Оскільки думка базується не на власних уявленнях, а на конкретних даних, які були отримані в ході дослідження. Також, наука дозволяє планувати. Наприклад, сумськими науковцями було представлено аналітичний звіт у якому використовувалось сценарне планування [1].

Якщо говорити про аксіологічні ризики науки в соціальній сфері, то вони теж мають своє місце. Мова про використання отриманих результатів досліджень з метою маніпулятивних дій (реклами, передвиборчих кампаній, тощо) або задля комерційних цілей (підлаштування результатів під конкретні політичні сили, представників бізнесу, тощо). Також, це про стрімкий розвиток технологій, який збільшує соціальну нерівність та призводить до стратифікації населення (що базується на доступності до цих благ) та зниженню рівня соціального капіталу. Ще одним ризиком виступає прирівнювання людини до «даних», коли втрачаються унікальність та своєрідність. Тоді тут постає питання: отримані знання про людину допоможуть їй чи стануть елементом її контролю? Враховуючи те, що наука в соціальній сфері не лише виокремлює цінності, а й активно змінює їх, варто пам'ятати про етичну складову діяльності: на скільки ми можемо втручатись в приватне життя людини, чи готові нести відповідальність за результати своїх дій, тощо.

Таким чином, сучасна наука може привносити нові знання, які у свою чергу необхідно розглядати всебічно, не лише як статистику. У такому випадку нам можуть допомогти інтерактивні форми роботи, які допомагають знизити розрив між теорією та реальними діями людини. Зокрема, це може бути форум-театр. Він був створений Августо Боалем, як частина «театру пригноблених» [3].

Ключовим моментом є те, що глядачі стають активними учасниками дій. Тобто, вони безпосередньо долучаються до пропонування та програвання варіантів вирішення проблемної ситуації, які лежать в основі вистави. Форум-театр може допомагати одразу у декількох напрямках:

- висвітлення людського досвіду: театр висвітлює реальні проблеми людей, їх бачення ситуацій, процесів. Він може показати нам як те, що ми маємо в теорії працює на практиці (наприклад, перешкоди у доступі до соціальних послуг певними категоріями населення);

- діалог: ця форма роботи створює «безпечний простір» для обміну думками. Так, ми можемо почути тих, хто зазвичай боїться проговорити проблеми. Таким чином це будуть не лише експертні думки, а й «реальні кейси»;

- напрямки розвитку: програні сцени можуть вказати на абсолютно нові напрямки нашої діяльності (ті, які не брались до уваги раніше), оскільки ми чуємо реальний досвід людей, їх проблеми;

- зменшення пасивності: якщо брати до уваги звичайне дослідження, то зазвичай ми можемо спостерігати певну пасивність в участі. Форум-театр – дає змогу зробити людину ключовою у дії і цим переносить її з пасивного спостерігача на активного учасника/цю.

Як висновок, цінність сучасної науки в соціальній сфері є двоїстою. З одного боку вона несе розвивальний характер (новітні розробки, підвищення доступності, інклюзивності, тощо), а з іншого – містить аксіологічні ризики, які впливають на суспільство. Важливим залишається питання етики дослідника та застосування методик, які допоможуть бачити людину та процес всебічно, не лише в системі отриманих «даних».

ЛІТЕРАТУРА

1. ГО «Центр громадських ініціатив «Інтелект Сумщини»». Диференційований підхід сценарного планування гендерно відповідального відновлення областей/територіальних громад на основі дезагрегованих даних: аналітичний звіт (2025). URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/86a9ff9a-b6c7-4cfc-9839-2053f4b6828c/content>
2. Дія.Освіта. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/>
3. Театр для діалогу. URL: <https://tdd.org.ua/uk/pro-metodiku-teatru-prignoblenih>